

Een koning en anders niet

Driekoningen

7 januari 2024

Voorgangers: Nienke van Dijk en Heleen Goddijn

Welkom

Lied: Uit het duister hier gekomen

Inleiding

“Waarom zijn wij woest en leeg, als de dood zo zwaar en dicht?” Boos en bang verlangen mensen naar oplossingen. Iemand die de zaak eens goed ter hand zal nemen. Een sterke hand, die hen zal teruggeven wat ze zijn kwijtgeraakt. Een sterke leider, een koning. Vandaag is het Driekoningen of Epifanie waarin we de verschijning van Christus in de wereld vieren, als manifestatie van de Barmhartige God die onder ons is, de aankondiging van een nieuwe koning, een baby in de voederbak in een stal.

We lezen vandaag over verschillende koningen en despoten, over corrupte rechters en de wil van het volk: toen en nu een bron van tegenstelling, conflict en oorlog. Is dat wat ons wacht, een oorlog van allen tegen allen, van volk tegen volk? We zoeken naar licht, we zoeken naar wijsheid, naar zachte krachten die ons de weg wijzen, zoals de ster de drie wijzen uit het oosten de weg wees.

Gebed

Eeuwige die alle menselijke wijsheid te boven gaat. In uw wonderlijke licht wilt gij ons tasten en zoeken tot rust brengen. Wij danken u vandaag voor uw verschijnen onder ons, in de kleinheid van een mensenkind en bidden u dat wij uw wijsheid zien in dit kind, deze andere koning, uw licht dat voor ons uitgaat alle dagen van ons leven tot in eeuwigheid. Amen

Lied – Ze zijn van vlees

Lezing: 1 Samuel 8: 4-20

Lied: Geen koning

Lezing: Psalm 2 vrij (Oosterhuis)

Lied: Mijn hart een harp een viool

Overweging

Het nieuwe jaar is begonnen. Een sleuteljaar zeggen sommigen – voor de oorlog in Oekraïne, voor de oorlog in Gaza en Israël, voor Taiwan en China, China en de VS en alle bondgenoten van de verschillende partijen. Is er nog sprake van een internationale rechtsorde, zijn de autoritaire en soms fascistische leiders aan de winnende hand, wordt het uiteindelijk een wereld waarin alleen de oorlog van allen tegen allen ons rest?

Het nieuwe kerkelijk jaar is al eerder begonnen, met de advent. En deze zondag is de zondag van Driekoningen, het feest van de Epifanie, wat letterlijk verschijning of manifestatie betekent. Epifanie is een oud christelijk feest, ouder dan Kerstmis. Vanouds worden op deze feestdag drie verhalen verteld waarin Jezus van Nazareth verschijnt als Messias, de gezalfde, het kind van God dat licht brengt in de wereld. Het is verhaal van Driekoningen waarin de drie wijzen uit het oosten door een

ster de weg naar de kribbe vinden en het kind dat ze daar vinden geschenken brengen en aanbidden. Het tweede verhaal is het verhaal van de doop van Jezus, waarin de wijsheid als een duif op hem neerdaalt en een stem uit de hemel klinkt: dit is mijn geliefde kind, in wie ik een welbehagen heb gekregen. Het derde verhaal is het verhaal van de bruiloft in Kana, waarin Jezus water in wijn verandert – zodat er genoeg is voor allen.

Het kerkelijk jaar heeft een eigen logica, een eigen ritme van herdenken, vieren, onthouding, gedenken, rouwen, troosten en weer vieren. Hoeveel dreiging er ook in de wereld is, we vieren de geboorte van het kind Jezus. En waar het conflict is, zoeken we wijsheid. En waar er tekort is, delen we zodat er genoeg is. Het is een andere gang door de tijd, die ons met erhalen en rituelen een weg wijst.

Vandaag hoorden we ook nog andere verhalen: een gedeelte uit het boek Samuel en de bewerking van Psalm 2 van Huub Oosterhuis. Dat is een psalm die ook wel vaak in de Kerstnacht wordt gelezen: tegenover de koningen met militaire macht, despoten die razen en tieren wijst God een andere Koning aan, die ze haar kind noemt en een ander koningschap zal vestigen: de koning die God zelf gezalfd heeft, de gezalfde, dat is de Messias. Een andere koning, een herder, en timmerman of een poetsvrouw in wie de Levende haar zachte kracht van ontferming inblaast. Zie, dit is mijn geliefde Kind, kus het.

Ze staan er niet best op, de bazen, de koningen, de tirannen van de wereld. En toch. Het volk heeft gesproken. Dat riepen sommigen in Nederland ook, toen een extreemrechtse partij de grootste werd in de verkiezingen.

In het verhaal uit het Profetenboek Samuel spreekt het volk ook. De priester Samuel is dan lange tijd Rechter van Israël geweest, een bestuurlijke functie waarin hij zowel zeggenschap had over juridische, religieuze als militaire zaken. Dat was in Israël zo sinds Mozes en Samuel is de laatste in die rij. Samuel zelf is op een bijzondere manier in die rol terecht gekomen. Hij is de zoon van Hanna, die eerst onvruchtbaar was en die bij zijn geboorte een loflied zingt zoals dat van Maria. 'De boog van de helden is gebroken, en wie wankelen weten zich gesterkt'. Samuel groeit op bij de priester Eli en krijgt ook een priesterlijke opleiding. Maar als Eli opgevolgd zou moeten worden door zijn zonen, blijken zij zich te misdragen. Ze stelen van het offervlees en maken misbruik van de vrouwen bij de tempel. God besluit dat zij niet geschikt zijn om Eli op te volgen. Als zowel de zonen als Eli zelf dood zijn wordt Samuel de nieuwe rechter en regeert vele jaren.

Maar als ook hij oud geworden is, lijkt de geschiedenis zich te herhalen: ditmaal zijn het de zonen van Samuel die zich – terwijl ze rechter zijn - misdragen. Ze zijn corrupt en ze verdraaien het recht. Het volk accepteert dat niet. Terecht. Als de overheid corrupt is, discrimineert en mensen nergens hun recht kunnen halen protesteren de mensen. Dan komen er onderzoeken en aanklachten, demonstraties, campagnes en beloftes. En nieuwe verkiezingen. In het verhaal van Samuel komen de oudsten en beklagen zich namens het volk over de zonen van Samuel. 'Benoem liever een koning om ons te besturen, zoals alle andere volken er een hebben'.

Samuel vindt het ontoelaatbaar dat ze om een koning vragen en doet zijn beklag bij God. En die zegt zoveel als: vertel mij wat. Sinds ik ze uit Egypte heb geleid zien ze mij niet meer staan en lopen ze achter andere goden aan. Ze keren mij hun rug toe. Dus doe maar wat ze vragen, maar waarschuw ze wel. Terwijl Samuel het verzoek van het volk wil afwijzen, probeert God met het volk in contact te blijven. Als een strenge grootmoeder zegt God: doe wat ze willen,

maar waarschuw ze voor de gevolgen. Je kunt het opvoeden noemen. Pas op! Die koning komt voor je zonen, hij wil ze in zijn leger. Zo'n koning komt voor je dochters, die moeten hem bedienen. Zo'n koning eist land van je, en oogst en belastingen en je vee en je beste werkers.

En als hij dat dan doet, kom je dan niet bij mij beklagen want ik heb je gewaarschuwd. Zo ongeveer. Een waarschuwing voor die felbegeerde koning.

Net zoals alle waarschuwingen voor het klimaat, voor de rechtsstaat, voor vrijheid van godsdienst, voor bescherming tegen imperialisme, voor mensenrechten en samenwerking voor vrede in het najaar in Nederland klonken.

Maar nee.

Wij willen een koning en anders niet. Wij willen zijn als de andere volken. Met vlag en wimpel. Een legerleider. Het volk heeft gesproken.

Samuel lijkt een beetje op de dominee in de krant van gisteren die zei dat een stem op een extreemrechtse partij rechtstreeks ingaat tegen het eerste gebod van naastenliefde. Hij vond dat de kerken zich moeten uitspreken daartegen en ook moesten overwegen om mensen van het avondmaal te weren. De andere dominee in het gesprek ging daar tegenin. Zij vond dat het belangrijk was om in gesprek te blijven en vragen te stellen. Bijvoorbeeld naar wat mensen zelf meegemaakt hebben en wat zij van horen zeggen hebben. Het is een andere manier van naar conflicten kijken. Net zoals het volk Israël zich terecht beklagt over corruptie van de rechters, is het terecht dat mensen zich in NL beklagen over de woningen die er niet zijn. Of over het onrecht van de toeslagenaffaire. Of over de gezondheidszorg die voor veel mensen niet meer te betalen is. Het zijn legitieme behoeftes. Maar wat zijn de oplossingen? Eigen volk eerst? En migratiestop en de islam verbieden? Daar beginnen de conflicten, daar scheiden de wegen, slaan de koppen tegen elkaar.

Vertel mij wat, zegt God tegen Samuel, sinds ik ze bevrijd heb lopen ze achter andere goden aan. De goden van het de baas spelen over vrouwen en kinderen, de goden van vlag en wimpel en vruchtbaarheid en ons volk tegen het jouwe. Maar toch: doe wat ze vragen, waarschuw ze, blijf in contact.

Ik sprak deze week een coördinator van een inloophuis in Rotterdam, waar de ene helft van de bezoekers op de PVV had gestemd en de andere helft op DENK. Er zijn regelmatig maaltijden voor buurtbewoners en ook daar loopt de spanning op. Een van de gasten zegt dat ze blij is dat de PVV heeft gewonnen en dat ze trots is op Nederland. En dat het niet van de buitenlanders moet worden. En andere vrouw aan tafel, van Somalische afkomst, krimpt ineen. De coördinator vraagt of ze wat wil zeggen, maar ze schudt haar hoofd. 'Ben je bang?' vraagt hij. Ze knikt.

'Ze wordt er bang van als je zo praat' zegt hij tegen de PVV-stemster.

'Maar dat hoeft toch niet, ik ken haar toch?' Hij beschrijft dit zelf als een voorbeeld van hoe hij het contact, de relatie tussen de bezoekers inzet om spanningen tegemoet te treden. Geen grote woorden, geen normen en waarden of beginselverklaring, maar 'kijk, ze is bang door wat je zegt'.

Blijf in contact.

Wij willen een koning en anders niet.

In de Bijbel is dit verhaal het begin van het experiment van Israël met de monarchie – waarin God ook steeds mee blijft zoeken naar een koning, die werkelijk zijn Gezalfde kan zijn, die recht brengt en vrede. De voorkeur ligt daarbij als altijd bij degenen die het minst voor de hand liggen: Saul, de eerste koning, kwam uit een onaanzienlijke familie. David was een herdersjongen.

En, zoveel eeuwen later, als Jezus wordt aangekondigd als nieuwe koning van de Joden, gaat het om een kind van een ongehuwde moeder, geboren in een stal. Hij wordt aanbeden door de wijzen uit het oosten, die door een ster de weg gewezen zijn naar het pasgeboren kind. En ook zij worden gewaarschuwd: keer niet terug naar Herodes om te vertellen waar het kind is, want hij wil het doden. En zo gebeurt het. Jozef en Maria en Jezus vluchten naar Egypte en Herodes vermoordt pasgeboren jongetjes.

De dreiging kan niet groter zijn. We zijn gewaarschuwd.

Maar een kind is ons geboren. Het licht in de wereld.

Een andere koning, een herder, en timmerman of een poetsvrouw in wie de Levende haar zachte kracht van ontferming inblaast. We snakken ernaar.

Zie, dit is mijn geliefde Kind, kus het. Wees deel van die zachte kracht van het Kind. En wees niet bang.

Amen.

Lied: Hore mijn oor

Voorbeden

Eeuwige,

In deze tijd van boosheid en angst

Van geweld en wreedheid van de oorlog

Van roep om wraak

Bidden wij tegen alle feiten in om vrede

In deze tijd van misleiding en verdraaiing

Kwade krachten, vals gerucht

Van roep om machtige leiders

Van de geschiedenis die zich eeuwig lijkt te herhalen

Bidden wij om wijsheid en inzicht

In deze tijd van polarisatie

Van ieder in zijn eigen bubbel

Van elkaar niet kunnen of willen begrijpen

Bidden wij om verbinding

In deze tijd van verlangen

naar een woning, naar een plek bij de voedselbank

Naar erkenning, naar recht

Bidden wij om een eerlijker verdeling

Dat de voorspellingen van het gevaar en het kwaad ons niet verlammen

Dat we het goede blijven zien, zonder naïef te zijn

Dat we blijven omzien naar elkaar, ook naar wie ons tegenstaat

Wij bidden met al onze woorden en vragen, verzameld in het voorbedenboek.

Wij bidden jou:

Geef richting aan wat door onze hoofden, in onze harten doolt

Schenk ons rust, vertrouwen in de toekomst

Laat ons hart de bron zijn van de zachte krachten
Wakker de hoop in ons aan
Vanuit jouw geliefde kind
Jouw licht

Tafellied: Tussen de tijd

Breken en delen

Lied: De zachte krachten

Zegen

Lied: In de hemel onze vader